

de les *ROL* (la *Summa* en el context de la vida i l'obra de Llull i de l'homilètica de principi del XIV, els postulats de la predicació lul·liana, les obres que la conformen, etc.)

Ja el 1987, la publicació de la *Summa sermonum* feia conèixer un aspecte nou de l'ús lul·lià de l'homilètica; fins aleshores el coneixíem pels volums III-IV del *ROL* el *Liber de praedicatione* (de 1304) i que ja anunciaven una concepció peculiar del tema; l'acte de «trangressió-suplantació de la tradició homilètica» (com n'ha dit L. Badia), el beat l'havia de fer amb el *Llibre de virtuts e pecats*: bàsicament, proposa de substituir el sermó «per autoritats», que depèn d'un text bíblic enunciat en el tema inicial (un discurs sovint altament especulatiu), pel sermó «per filosofia moral», que permeti augmentar de forma més immediata la virtut de l'auditori. La proposta comporta variar l'estructura establerta del *sermo modernus* i oferir un sistema nou de fer homilies a partir dels mecanismes de l'Art i de la combinació de vicis i virtuts.

L'art de predicar lul·liana es completa amb l'*Art abreuçada de predicar*, opuscle publicat en el darrer volum de les *ROL* (XVIII, 1991; vegeu-ne la ressenya més avall) en les seves versions catalana i llatina, pel mateix Fernando Domínguez. Per tenir imprès en edició crítica tot el corpus sencer de les obres que Llull va dedicar a la predicació ja només ens cal esperar l'edició de la *Rhetorica Nova*. El significat que la descoberta d'aquest àmbit ha tingut i pot tenir en els estudis lul·lians ha estat glossat per Lola Badia en una extensa ressenya del volum XV de les *ROL*, publicada a *Llengua & Literatura*, núm. 3 (1988-89), pp. 563-575; el lector farà bé d'adreçar-s'hi.

A. Soler

Catalan Review, Vol. 4, Homage to Ramon Llull, que conté:

- 3) Llull, «*The Book of the Beasts*», trad. David Rosenthal
- 12) Pindl-Büchel, «Nicolas of Cusa's *Extractum ex libris meditationum Raymundi*»
- 15) Badia, «La novel·la espiritual de *Barlaam i Josafat* en el rerafons de la literatura lul·liana»
- 17) Bonner, «Bibliographic Introduction»
- 18) Bonner, «Ramon Llull and the Dominicans»
- 23) Corominas, «The "Joglar a lo diví" in the Life and Works of Ramon Llull»
- 26) Duran, «Ramon Llull: An Introduction»

- 27) Duran, «An Introduction to Ramon Llull's *The Book of the Beasts*»
- 29) González-Casanovas, «Llull's *Blanquerna* and the Art of Preaching»
- 33) Johnston, «Literacy, Spiritual Allegory, and Power: Llull's *Libre de l'Orde de Cavalleria*»
- 34) Kluback, «Ramon Llull: The Dialogue of Love and Faith»
- 36) Llinarès, «Les dignités divines dans le *Libre de contemplació*»
- 39) Menocal, «Love and Mercy at the Edge of Madness»
- 42) Pereira, «Lullian Alchemy: Aspects and Problems of the "corpus" of Alchemical Works Attributed to Ramon Llull»
- 43) Piemontese-Ramos, «*Libre del Ordre de Cavayleria*: Fashion and Fiction»
- 45) Pring-Mill, «The Lullian "Art of Finding Truth": A Medieval System of Enquiry»
- 49) Rossi, «Ramon Llull as Novelist: The Visionary Realism of *Blanquerna*»
- 52) Soler, «Sobre el *Blaquerna*, la clerecia i una obra misteriosa»
- 56) Urvoy, «La place de Ramon Llull dans la pensée arabe»
- 57) Vidal, «Significació i llenguatge»
- 58) Viera, «Exempla in the *Libre de Sancta Maria* and Traditional Medieval Marian Miracles»
- 59) Welch, «Llull and Leibniz: The Logic of Discovery»

Sota els auspicis de la North American Catalan Society, aquest volum recull una vintena de treballs, a càrrec de lul·listes reputats arreu i d'altres estudiosos (hispanistes residents als Estats Units, en bona part), a més d'una versió de D. Rosenthal del *Llibre de les bèsties*, amb un pròleg de M. Duran, factòtum de la miscel·lània. No hi ha dubte —i ho dic per començar— que això representa un esforç de divulgació sense precedents en el món de parla anglesa (d'on procedeixen, com és sabut, alguns dels millors especialistes en la matèria).

A aquesta intenció divulgativa responen, a part de la traducció i el pròleg citats, dos articles amb voluntat introductòria (Duran i Bonner); un de Pring-Mill, ja integrat a la secció I, que s'ocupa d'aspectes científics i filosòfics; i un d'Urvoy, situat equívocament a la secció II, que tracta, en general, qüestions de caràcter literari. És una llàstima que el text que obre el volum es ressenteixi encara dels judicis romàntics transmesos per E. Allison Peers, contra els quals adverteix el diàfan repàs bibliogràfic de Bonner (cf. pp. 11, 18 i 31-32). Les orientacions d'aquest, o la mateixa nota for further reading de Pring-Mill (p. 68), són la millor prevenció

contra l'amateurisme; les pàgines del darrer, un esquema il·lustrat, prodigiosament breu i clar, del funcionament i l'ambició de l'Art. El treball d'Urvoy, en canvi, és més aviat un compendi especialitzat dels resultats de les recerques, sobretot de Ch. Lohr i del mateix Urvoy, sobre la influència d'autors àrabs —islàmics i cristians— en el pensament del beat: des de coincidències textuais i de concepte a coordenades intel·lectuals generals i elements bàsics del sistema lul·lià, com els correlatius o les figures. Sovint es tracta de precedents que es consideren encara en suspensió en la Mallorca arabitzada del XIII, i la conclusió, doncs, apunta a una de tantes línies obertes cap al misteri de la formació de Llull.

M. Pereira, màxima autoritat en la tradició alquímica pseudo-lul·liana, encapçala la secció I amb una síntesi de les seves investigacions recents, que permeten establir una valuosa distinció entre les obres atribuïdes conscientment a Llull des de finals del XIV (del *Liber de secretis* ençà) i un conjunt de textos, possiblement d'autoria catalana, que parteix del *Testamentum* (1332) i instrumentalitza figures i alfabet de Llull sense esmentar-lo. Se'ns ofereix, per tant, un capítol inèdit de la història de la ciència, amb algun misteri encara no aclarit del tot —per exemple, la peculiar alternança de llengües de la còpia del *Testamentum* conservada al Corpus Christi College (pp. 48-49).

L'estudi específic de l'Art compta amb dues contribucions. La de Llinarès, recollint un cop més una línia d'investigació pròpia, rastreja els orígens del terme *dignitas* —encara designat «virtut», en general— en el *Llibre de contemplació*. Llinarès reconeix en la tradició agustiniana, singularment en l'*Utrum Pater et Filius et Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter praedicentur* de Boeci (per suggeriment d'Helène Merle), la identitat substancial dels atributs comuns a les persones de la Trinitat (Boeci no els anomena dignitats però va encunyar el terme, traducció d'axioma, com va explicar Merle a *EL* 21, 1977). L'anàlisi de la llista d'atributs mostra una fluctuació entre distribucions quaternàries aristotèliques i una de nou elements, trinitària, com si s'avancés el dubte que presidirà les fases posteriors de l'Art. L'article de Welch revisa la crítica de Leibniz sobre l'aplicació limitada a de la combinatòria lul·liana i afegeix dues correccions (una basada en l'antiga crítica de Prantl) a les taules resultants de la Figura 4. Que els càlculs de Welch, però, siguin correctes matemàticament no vol dir que els de Llull fallin, sinó que aquest imposava condicions: no tenia en compte les repeticions i les seves taules, confeïdes seguint l'ordre alfabètic, no s'ajusten, doncs, a les possibles variacions (veg. el resum d'E. Colomer a *L'Avenç*, 1983, p. 767). W. Kluback completa aquesta secció amb una lectura del *Llibre d'amic e Amat*, que destaca,

amb accents força confessionals, el debat de la consciència nascut de la impossible identificació total amb l'Amat.

Si la ressenya acabés aquí, es podria establir un balanç net en base a la raonable presència, no solament divulgativa, d'alguns dels principals aspectes, literatura a banda, que tracta la lullística actual. Alguns treballs de les seccions II i III s'hi afegirien. El cas, però, és que aquests es troben en un mar de col·laboracions de qualitat desigual que, més que inserir-se en una de les línies d'investigació que acoten un camp d'estudi tan vast, mostren la infinita varietat d'estímul i mètodes crítics, contradiccions i hipòtesis, no sempre gaire falsables, que la matèria pot suscitar. Legítimament, en principi. El lector decidirà quines vies li semblen més fructíferes per al coneixement de Lull.

Començaré pels articles de la secció II que un lector mitjà interessat per Lull sap situar. T. Pindl-Büchel descriu, collaciona i estableix l'stemma dels manuscrits del *Liber contemplationis*, i així confirma quin va ser la base de l'*Extractus* del Cusà (inclou un tast de la futura edició d'aquesta obra). L. Badia estudia els ressons del Barlaam i Josafat que descobreix, sovint remotament filtrats, en la figura del gentil, en apòlegs esparsos i, amb més ambició, en el canemàs narratiu del *Blaquerna*. La peculiar fagocitosi del beat, exemplificada per l'autora en altres ocasions, fa l'exercici difícil i arriscat. Centrar un estímul literari espiritual, una afinitat de to, ja són guanys importants; el mètode, encara, es demostra explicatiu quan, per exemple, Badia reconeix, darrera la manipulació del Barlaam, el model de passivitat ascètica que és el pol contrari de l'activisme del màrtir en la crisi lul·liana (pp. 143-47). A. Soler reprèn, amb nous i convincents arguments, la hipòtesi que identifica un esment a un «llibre qui és de l'orde de clerecia» (promès en el dedicat a la cavalleria entre 1274-76) amb el *Blaquerna*, començat en aquestes dates, i no amb el *Liber clericorum* de 1308. El discurs a favor d'una redacció allargassada de la novel·la (acabada el 1283 d'acord amb Bonner) es combina amb una lectura de l'obra com a visió dual: el matrimoni cast d'Evast i Aloma, englobant tots els oficis i estaments laics, i la clerecia —tema central que hauria anat creixent amb els anys. No sabria dir fins a quin punt les pinzellades dubinianes forcen la interpretació ocasionalment (cal justificar l'absència dels laboratorers com a la nota 27? N'hi ha prou amb la tradició literària i la intenció de l'obra, sàviament rastrejada per Soler, per justificar la restricció al matrimoni o calen els esquemes «imaginariis»?).

La filologia i la interpretació d'historiador de la literatura caracteritzen els treballs ressenyats. Valguin per al contrast hipòtesis crítiques com ara negar tota validesa a una hermenèutica de la mística cristiana (i.e. pensar que l'Amat equival a Déu) atès que el seu llenguatge és indesxifra-

ble per se (M.R. Menocal, que tanmateix no s'està de fer un salt d'inefable a inefable per afirmar que Llull reflecteix en la tensió del llenguatge místic les contradiccions històriques de l'època, simbolitzades en el seu pacifisme —a matisar— en contrast amb una lapidació que l'autora creu real: ps. 173-74). Menys dràstica, malgrat la renúncia militant a l'historicisme (p. 279), és la proposta d'E. Rossi: analitzar el paper seminal de les estratègies narratives lul·lianes. Això, si val el tast, es tradueix en observacions sobre l'expectativa creada per la frase «esdevench-se una vegada» (285) o sobre el valor de referències a l'infern i a la glòria que anticiparien un modern condicionament psicològic del lector (pp. 288-89). Posar l'estil de Llull al nivell d'una rondalla o d'un manual de confessió és inòcu, en tot cas. Els perills, em sembla, vindran de poblar la bibliografia magmàticament (l'anàlisi de l'episodi de la pastora del *Blaquerna* no es pot fer ignorant que ja és de manual) i difondre idees que freguen l'associació lliure. És exemplar, en aquest sentit, com el joglar que ha de divulgar la novel·la tant serveix aquí per convertir Llull en un precedent de Cervantes (p. 295) com, en l'article de J. Corominas, per postular el caràcter joglaresc de l'obra (p. 196). La utilitat que Llull reconeixia en aquest ofici a la divina és i ha estat, molt més acotada, matèria d'estudi suggerent (vegeu el manual de Bonner i Badia, sobretot pp. 100 i ss.). És dubtós, però, que convingui abundar-hi ignorant també l'edició de Romeu de les poesies; o que l'amor inflammat comú a trobadors i místics sigui una aplicació lul·liana peculiar (p. 188) i que el Desconhort tingui aspecte d'enueg (p. 189).

La contribució de D.J. Viera, de dedicació eiximeniana reconeguda, ens retorna a la història de la literatura. L'estudi dels exempla del *Llibre de Santa Maria* vol dur més enllà unes sagaces observacions de M. de Riquer (*HLC* I, 256); ara bé, la comparació amb la tipologia de miracles estàndard és infructuosa (tret de coincidències massa generals, com el paper mitjancer de la Verge) i la conclusió just confirma la predicció: Llull subordina el material literari als seus fins. Més que criticar Allison Peers, crec, convindria rellegir J. Rubió i el manual citat, si no volem definir sempre Llull per via negativa —el que no hi ha en comptes del que fa.

Si el volum de Bonner i Badia circulés en anglès, R.J. González-Casanovas se n'hauria beneficiat en el seu ambiciós article sobre la predicació en l'obra lul·liana, en el qual, paradoxalment, només toca per sobre el que hi ha d'específicament homilètic. El lector, llavors, es veu forçat a espigolar els suggeriments importants (el central —no pas nou del tot— proposa una lectura del *Blaquerna* com a «fictional sermon» i model hagiogràfic). Aquest avís no és gratuït si pensem que González considera l'art de predicar qualsevol elocució diguem-ne retòrica amb intenció espi-

ritual (pp. 242-43), incloent-hi, doncs, en un salt inadvertit, tota activitat apologetica, qualsevol obra exemplar. Més que de l'art de predicar, sembla, es tracta del ferment de l'era de la predicació mendicant, i potser faríem curt. No queda clar, posem per cas, per què el *Llibre d'amic* és un exemple de sermó poètic afectiu (p. 258) si no és com a concepte crític derivat de la definició que se'ns dóna de l'homilètica de Llull: «scholastic method» —cap esment al sermó modern, però— i «spiritual poetics» (p. 259).

Algun entès haurà d'emprendre la crítica del treball de J.M. Vidal i Roca, on s'observen les concepcions realistes de Llull sobre el llenguatge a la llum de la semiòtica i la lingüística contemporània. Una línia d'anàlisi s'entén molt bé: Llull no podia aplicar l'Art en termes absoluts a la pràctica del llenguatge humà. L'aprofitament d'una noció chomskyana (estructura profunda = llenguatge artístic; estructura superficial = llenguatge humà) val com a metàfora del desdoblament. És ambigu, crec, comparar l'apriorisme lul·lià amb un sistema que vol demostrar l'innatisme a través d'un «com si» aplicat a un fet natural. L'estudi dels llenguatges d'estats finits és la prehistòria del generativisme, l'evolució del qual (la restricció del component transformacional vol ser explicativa científicament) no té gaire a veure amb la de l'Art (p. 333).

La secció III, igualment diversa, enfoca la dimensió social de l'obra lul·liana. L'orientació d'A. Bonner hi respon de ple en treure fruit, amb una claredat metodològica admirable, del que semblava un erm: les relacions negatives del beat amb els dominicans. Es repassen així les discrepàncies amb l'apologetica d'aquest orde, contraexemplarment efectiva en el nostre cas (aspecte central d'un article sobre Ramon Martí, complementari del present i ressenyat al número anterior d'aquesta revista). En arreglar-se en posicions doctrinals franciscanes i mantenir contactes amb els espirituals, Llull condemnava l'Art, a contracor, a l'hostilitat de la Sorbona (i la seva posteritat a Eimeric i l'antilul·lisme): la crisi de Gènova és el testimoni dramàtic d'aquesta disjuntiva.

Dos treballs sobre el *Llibre de l'orde de cavalleria* completen l'aparat. El de L. Piemontese-Ramos consisteix en l'aplicació d'una idea de Barthes sobre la moda (la descripció verbal —«written clothing»— es crea per la dificultat a donar compte d'una realitat visual i tàtil). És altament hipotètic que això il·lumini el simbolisme o l'orde de la centenària *similitudo* de l'armadura espiritual. La temptativa s'explica per la bibliografia: l'autora llegeix l'obra en una edició del segle passat i només compta amb el contrast del Ramon Llull d'Allison Peers. Mark D. Johnston, per acabar, defensa la tesi, molt més adequada a la secció i amb apunts d'interès, que l'èxit del tractat de Llull prové del seu servei als interessos de

la noblesa. Sí que és originalment lul·liana la conveniència d'una «ciència» (de cavalleria) en el currículum escolar (pp. 364, 373), però, en allò que fa referència a la figura del *miles Christi*, convindria tenir en compte la vigència dels ideals cavallerescos, menys passats de moda del que s'afirma, i la tradició homilètica i literària de la similitud als segles XII i XIII (per exemple, *Le chevalier Dé*). L'àmplia projecció de discursos clericals que acompanya la difusió educativa de la noblesa ja és reconeguda (p. 372). Potser per això, en el fons, la conclusió aposta pel capgirament de la recta intenció apostòlica del beat, l'objectiu del qual seria proporcionar el poder de la paraula a una àvida aristocràcia (la hipòtesi resulta familiar als lectors de poesia àulica: Johnston cita R. Boase i també hi haurien casat alguns articles de G. Tavani).

Ll. Cabré

5) Llull, *Rethorica Nova*, ed. Mark D. Johnston

Encara que editada de forma privada, a partir d'ara serà possible obtenir una versió de la *Retòrica nova* sense necessitat d'acudir als microfilms o còpies de manuscrits. El professor Johnston, que ja havia transcrit el manuscrit llatí de la Biblioteca Nacional de París a la seva tesi doctoral, presenta una versió provisional que es distribueix de forma privada. Com a base de la versió, segueix el manuscrit de París, oferint les variants dels dos manuscrits de Munic i el de Cusa.

Per la importància d'aquesta obra en relació a les teories lingüístiques lul·lianes, aquest treball i la seva breu introducció seran de gran utilitat per tots aquells que desitgin consultar de primera mà el text de Llull, fins que aparegui l'edició crítica de les *ROL*.

Per a obtenir un exemplar d'aquesta versió, s'ha de sol·licitar al mateix autor (Department of Foreign Languages - Illinois State University - Normal, IL 61761 - USA), abonant les despeses de les fotocòpies i el correu.

J. M. Vidal Roca

- 6) Llull, *Llibre de meravelles*, ed. A. Soler
- 19) Bonner, *Ramon Llull*

Aquesta edició fragmentària del *Llibre de meravelles*, adreçada especialment als estudiants de grau mitjà, però també al lector adult poc ave-